

PETER WOHLLEBEN

Het leven van een boom

*Een beuk vertelt
haar verhaal*

VOORWOORD

Soms wordt mij weleens gevraagd of ik niet met bomen zou willen kunnen praten. ‘Nee,’ antwoord ik dan, ‘ik zou het al voldoende vinden als ik naar ze zou kunnen luisteren!’

Zou het niet fascinerend zijn om te horen hoe de wereld eruit ziet door de ogen van deze woudreuzinnen? Een wereld die sterk verschilt van de onze, te beginnen met de standplaats, die een heel leven lang niet verandert, via de lichaamsbouw (de hersenen zitten als het ware in de grond), tot de snelheid – bomen zijn zo’n duizend keer langzamer dan wij. En toch zijn er ook talloze overeenkomsten: sommige boomsoorten, zoals de beuk, zijn echt sociale wezens; ze zorgen voor hun nageslacht en zijn graag omringd door familie. Ook voor de ouderen wordt gezorgd en samen krijgen ze dingen voor elkaar die één enkele boom niet voor elkaar zou krijgen. Zo weet een bosgemeenschap bijvoorbeeld tegen de globale trend in actief het lokale klimaat te veranderen, door de lucht te koelen en wolken

te produceren (iets wat wij mensen ondanks al onze pogingen nog niet voor elkaar hebben gekregen – integendeel: wij verwarmen de atmosfeer juist). Er wordt driftig gecommuniceerd, niet alleen onder elkaar maar zelfs met dieren.

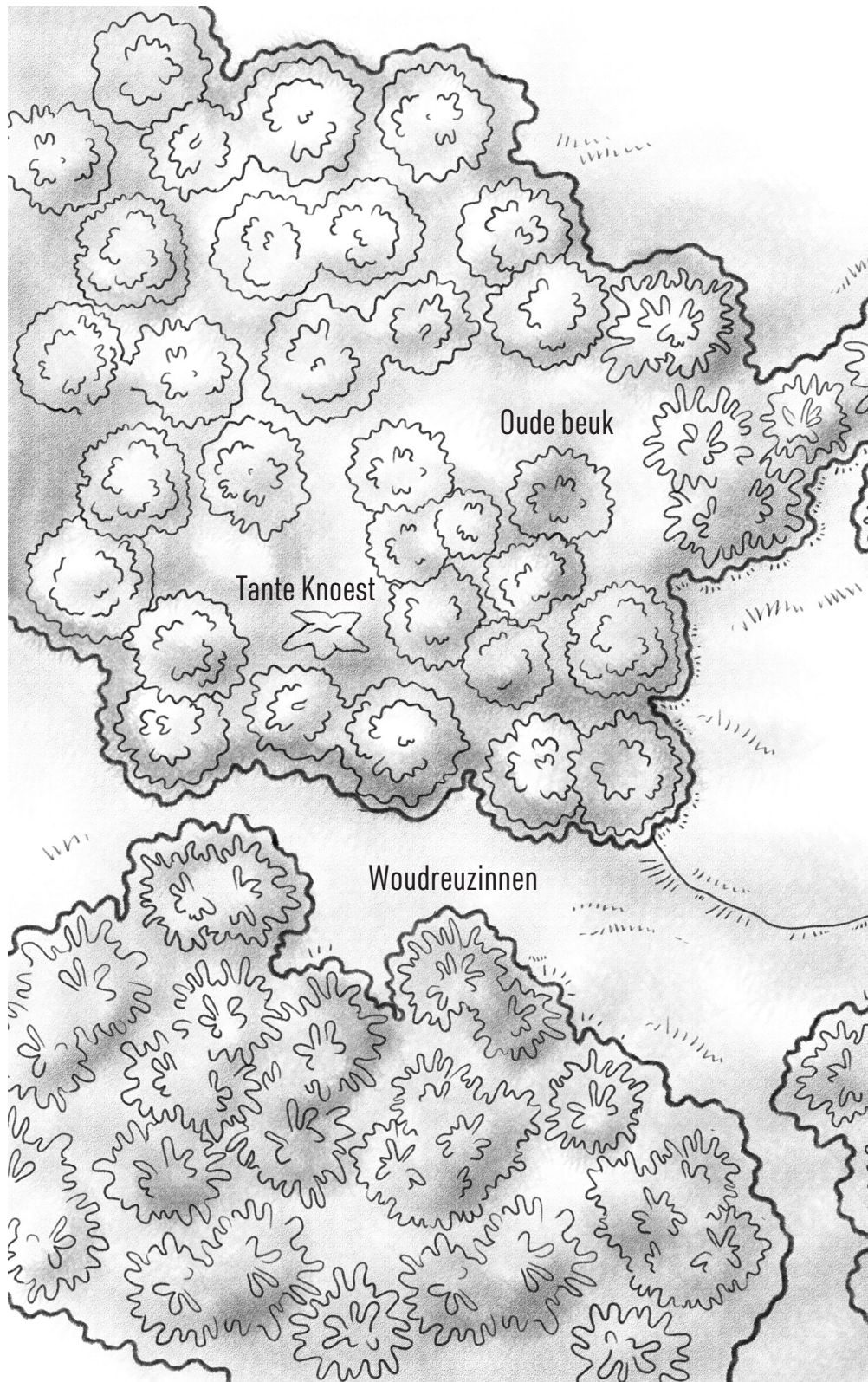
Veel is inmiddels bekend over de bossen, dat ze een belangrijke rol spelen bij het beperken van de klimaat- en milieucrisis weten de meeste mensen wel. Toch hebben oude bossen overal ter wereld steeds meer te lijden en wordt daartegen veel te weinig ondernomen. Daarom is de bescherming van bomen net zo noodzakelijk als bijvoorbeeld de bescherming van walvissen. Beide giganten wekken mededogen op, maar walvissen lijken evolutionair meer op ons en zijn daardoor beter te begrijpen. Daarom werden ze ook al veel eerder consequent beschermd: sinds de jaren tachtig is op een paar uitzonderingen na de jacht op deze sympathieke zeezoogdieren verboden. Hetzelfde zou ik ook graag zien voor oude bossen, in het bijzonder voor oude bomen, en daarom wil ik proberen die op deze plek een stem te geven. Wie zou daarvoor beter geschikt zijn dan een oude beuk, die ons vertelt over haar leven? En wat als dat levensverhaal ook nog eens waarheidsgetrouw zou zijn?

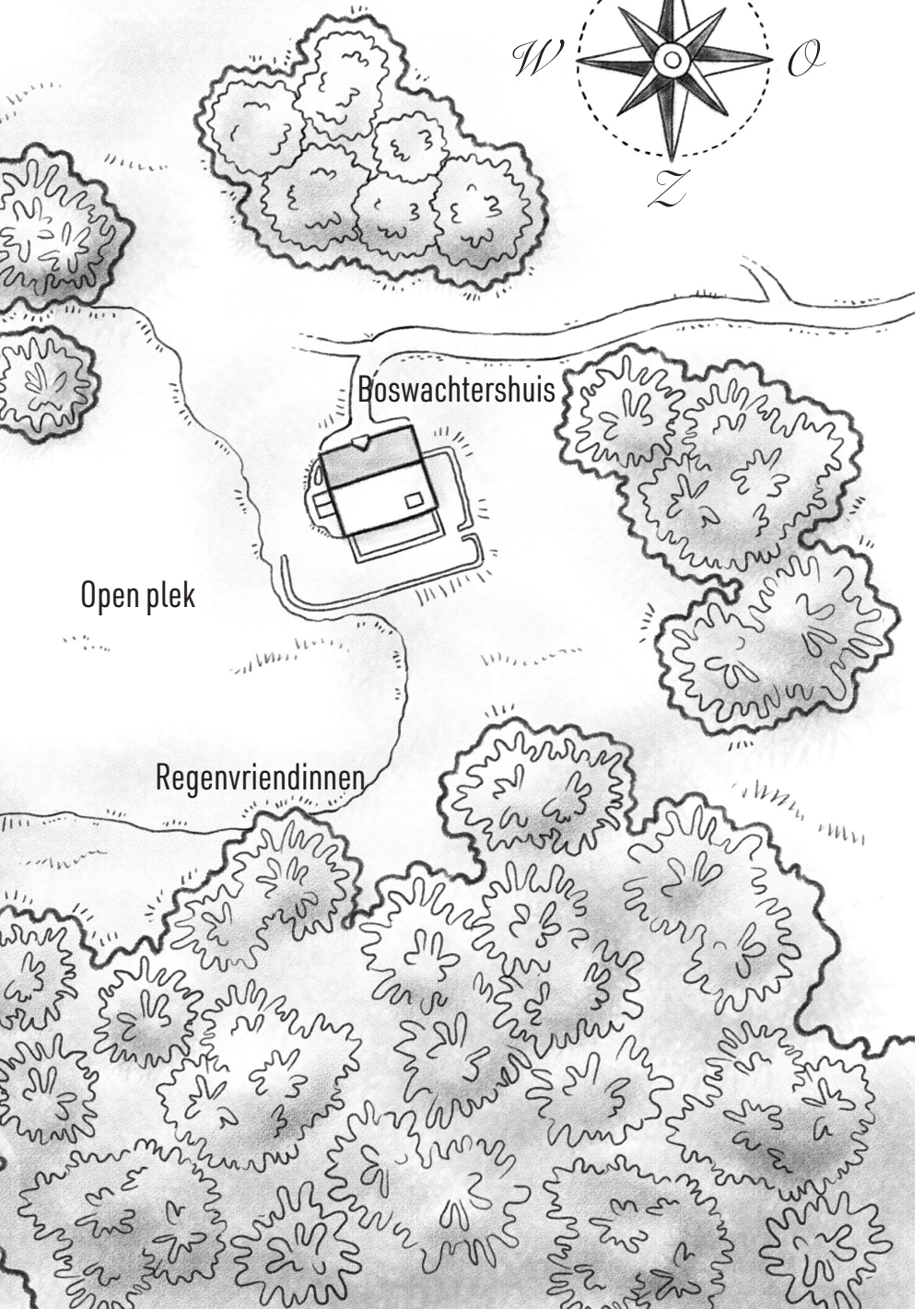
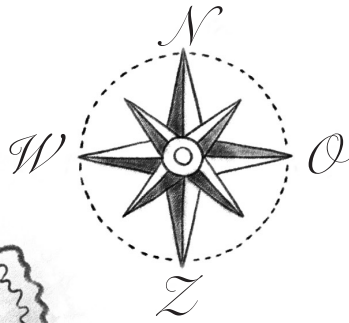
Al heel lang koester ik de wens om een dergelijk verhaal op papier te zetten. Het was een behoorlijke spagaat, omdat ik geen sprookjes wilde vertellen maar alleen maar van perspectief wilde wisselen en wilde verhalen over alle geweldige feiten met betrekking tot deze wezens; ik wilde vertellen zoals een boom dat vanuit zijn perspectief misschien zou doen. Maar een beuk spreekt natuurlijk geen menselijke taal en veel ideeën zouden waarschijnlijk niet eens bij een boom opkomen. Laat ik het dus anders zeggen: ik zou graag een ghostwriter zijn voor de oude beuk, die haar woorden omzet in menselijke taal en daarbij,

voor zover mogelijk, realistisch blijft. Eventuele kennishiaten heb ik fictief zo proberen te dichten dat alles klopt bij wat tot nu toe bekend is. Maar de hoeveelheid wetenschappelijke ontdekkingen is zo ongelooflijk dat je misschien al na het lezen van de eerste bladzijden verbaasd in je ogen wrijft en denkt dat ik ben afgeweken van het zojuist geschetste pad. Daarom heb ik aan het eind van elk hoofdstuk een samenvatting gegeven van de wetenschappelijke onderbouwing, met bronvermeldingen. Zodat er bij interesse wat dieper in het betreffende onderwerp kan worden gedoken. Ook eventuele hiaten en de stand van de wetenschappelijke discussie worden uitvoerig belicht.

De beuk, wier leven hier uit de doeken wordt gedaan, bestaat trouwens echt: ze staat in een beschermd bosgebied achter ons boswachtershuis, waar ik haar sinds 1991 bijna dagelijks bezoek. Daar groeit ze al meer dan tweehonderd jaar en haar leven was geenszins saai, ook al bleef ze altijd op dezelfde plek: ze sloot vriendschappen, maakte gevaarlijke situaties mee, hoorde via een vernuftig communicatiesysteem over gebeurtenissen in verre bosgebieden en wordt ondertussen steeds vaker geconfronteerd met de veranderingen binnen haar leefgebied, veroorzaakt door ons mensen.

Laat je betoveren door een van de fascinerendste wezens van onze planeet en wandel mee door de eeuwen op haar reis naar het heden.

DEEL I

DE BEUK VERTELT

HOOFDSTUK I

HET WORDT HOOG TIJD...

Het wordt hoog tijd, kinderen, om jullie voor te bereiden op het afscheid. Ik heb inmiddels meer dan tweehonderd zomers meegemaakt en mijn knoken kraken. Schimmels zijn via een wondje mijn lichaam binnengedrongen en beginnen me van binnenuit op te vreten. Een witte rot, die niet meer valt tegen te houden. Kijk naar mijn gebarsten huid – die vertoont al de halvemanen die het laatste stadium van deze ziekte aankondigen. Het is nog slechts een kwestie van een paar maanden voordat mijn takken afbreken en ik, bladerloos, definitief verhonger. De spechten slaan zonder enig respect grote gaten in mijn knoken, op zoek naar de wormen die zacht raspend mijn binnenste veranderen in stof.

Maar ik klaag niet. Ik had een mooi leven en ik ben blij dat jullie nu, omdat ik plaatsmaak, sneller zullen kunnen groeien. Zodra ik geen schaduw meer verspreid, zal de strijd om het licht losbarsten. Wees voorbereid! Jullie weten dat veel andere jongeren ook gebruik zullen willen maken van deze kans. Blijf

elkaar net zo goed steunen als tot nu toe, want ook andere groene reuzinnen hebben kinderen gekregen, die heel dicht op jullie staan en waar ik me toch wel wat ongerust over maak.

Voor al dat kleintje met die smalle donkergroene blaadjes heeft door de jaren heen stiekem steeds meer ruimte ingenomen. Haar takken nemen meer licht dan waar ze recht op heeft en zodra het nog lichter wordt op de bosbodem, kan ze doorpakken. Maar als jullie oppassen, jullie netwerk gebruiken, jullie tantes inschakelen, zodat die jullie helpen met een extra portie suiker, moet het lukken!

Ik heb echter nog een klein beetje tijd en dat wil ik net zo benutten als mijn moeder destijds, toen zij afscheid moest nemen. Ik heb jullie alle wijsheid meegegeven die ik op mijn beurt weer kreeg van mijn voorouders. Deze wijsheid en al mijn ervaring zitten vanaf het begin in jullie, ook al hebben jullie daar misschien nog niets van gemerkt.

En opdat jullie het je op tijd zullen herinneren, mocht het ooit noodzakelijk worden, wil ik jullie nu nog één keer het hele verhaal vertellen.

HOOFDSTUK 2

HET LICHT VAN DE WERELD

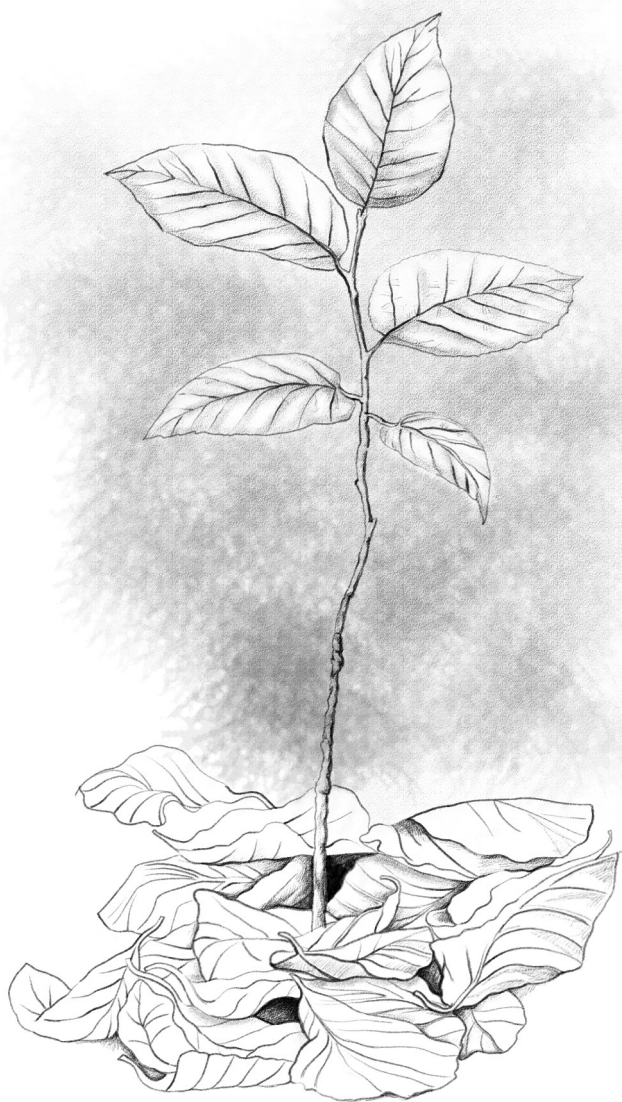
De eerste dagen van mijn leven herinner ik me nog goed. In het begin was alles zwart. Een zacht, gerieflijk zwart, heerlijk vochtig, waar ik met het puntje van mijn net ontkiemde wortel doorheen tastte. Het had prettig kunnen zijn als er niet zoveel lawaai was geweest! Nu weet ik dat het geluid afkomstig was van water en vooral van de vele piepkleine scharrelaars in de grond, die daar echt overal zitten en onvermoeibaar en razendsnel alles opvreten, weer uitscheiden, verbouwen en met slijm bedekken of de wortels van kleine boomkinderen aanvallen. Overal raspte, smakte, klikte, schuurde of scharrelde het.

Veel lawaai dus en te midden van die drukte en dat gekrioel duwde ik mijn kleine wortel nieuwsgierig naar beneden. Waarbij ik tot mijn verbazing zelf ook klikgeluiden begon uit te stoten met mijn uiteinden. En ondertussen rekte en strekte ik mezelf; vooral aan de bovenkant voelde ik me ingesloten, maar met alle kracht duwde ik de scheut met eerste blaadjes omhoog. Plotse-

ling week de laatste laag en werd het oogverblindend licht. Daar schrok ik van en het liefst was ik meteen weer teruggekropen in de grond. Maar hoe ik ook mijn best deed, het lukte me niet om om te keren. Jullie vinden dat waarschijnlijk heel grappig, het is immers logisch dat we onze bovengrondse organen niet onder de grond kunnen laten groeien, maar destijds wilde ik in eerste instantie alleen maar vluchten voor dat intense voorjaarslicht. Het duurde echt wel één of twee zonnegangen voordat mijn ogen in de blaadjes gewend waren aan het felle schijnsel.

Nog voordat ik van de schrik was bekomen en een beetje om me heen kon kijken proefde ik: suiker! Suiker die door mijn aderen stroomde, vanaf de blaadjes tot in de fijnste wortelpuntjes, en nu pas merkte ik hoe hongerig ik al die tijd was geweest. Terwijl de zon achter de grote, nog kale bomen naar boven klom, werd de zoete stroom in mijn aderen steeds sterker, totdat de zon haar boog aan de hemel ten slotte had voltooid en weer verdween achter een nabijgelegen heuvel. Met het invallen van de duisternis kwam er een eind aan die voedzame stroom en ik besepte dat licht op je bladeren de honger stilt. Niet veel later werd ik overvallen door een enorme vermoeidheid en volgde een diepe slaap, waaruit ik pas bij het aanbreken van de dag weer ontwaakte.

Nadat mijn ogen waren gewend aan het daglicht merkte ik dat ik niet alleen was. Honderden, zo niet duizenden kleine boompjes bedekten de bosbodem, ook vlak naast mij. Sommige strekten hun blaadjes al naar het licht, andere ontvouwden zich net of kropen zelfs nog uit hun zaadhuls. Via de bosbodem bereikte mij plotseling een smaak. Het was de smaak van – familie? Ja, familie! Het eerste en meteen ook belangrijkste woord dat ik opzoog met mijn wortelpunten.

Meteen stemde ik in met dit aromakoor en ook ik verspreidde een onderaards ‘Familie!’. Nu werd me ook duidelijk waar al dat andere onderaardse gekklik vandaan kwam – uit de wortelpunten van mijn broertjes en zusjes! Op die manier voorkwamen we dat we elkaar in de weg zaten en konden we ondergronds stoeien zonder elkaar te verdringen. Deze euforie hield een paar dagen aan, waarin de groep steeds groter werd. Sommige boompjes hadden nog best veel tijd nodig om zich met hun blaadjes een weg naar boven te banen.

Het was een mooie tijd, zorgeloos en tegelijkertijd opwindend. Wat viel er veel te ontdekken! De meeste niet-groene wezens die bovengronds leefden waren zo snel dat je ze nauwelijks kon waarnemen. Als schimmen vlogen ze heen en weer, waarbij ze soms diepe sporen achterlieten in de zachte grond. Maar af en toe bleven ze even staan, zodat we ons een beeld konden vormen. Kleine, glimmende kruipdiertjes, wier bewegingen amper hoorbaar waren, wisselden elkaar af met harige, duidelijk grotere wezens, die met hun snelle gestamp de grond deden deinen.

Daarbij leerden we de eerste grote gevaren kennen. Een geknisper in het droge, oude gebladerte, gevolgd door een lange schaduw die over mij en mijn broertjes en zusjes viel. Een groot bruin schepsel op vier poten bleef even boven ons staan en voordat ik het in de gaten had, leek een deel van mijn broertjes en zusjes samen met het wezen verdwenen. Al waren ze niet weg, nee, hun gejammer bleef nog lang hangen, omdat ze alleen maar waren beroofd van hun bladeren.

Zij konden niet meer worden gered. Zonder bladeren, zonder bovengrondse organen, kon een baby niet overleven. Nog dagen later hing er een steeds zwakker wordende geur in de

lucht, die de boodschap verkondigde van de verminkte slachtoffers, die vergeefs om hulp smeekten. En hoewel ik nog steeds niet alleen was, was de groep wel aanzienlijk gekrompen.

De eerste schrik was net wat weggezakt, toen er plotseling bij me werd aangeklopt. Nou ja, kloppen is misschien niet het juiste woord, want wat ik voelde was slechts een zachte, vragende aanraking. Nee, niet aan mijn bladeren, maar aan mijn wortels. Een aanraking die op de een of andere manier voelde als een heerlijke belofte die, mocht ik het wagen om meer toe te laten, zou transformeren in een stroom van lekkernijen. Ik gaf mijn weerstand op en voordat ik er erg in had, drong een harig wezen in mijn kleine wortels. Nee, pijn deed het niet, integendeel. Het kriebelde een beetje, kietelde zelfs, waarna het zich verder verspreidde.

Met ontelbare ragfijne draadjes omwikkelde het harige wezen mijn wortels, zonder die echter te verstikken. Daarna doordrenkte het me met water, dat het uit kleine poriën in de grond zoog. Ik voelde me geborgen en had het liefst ook mijn tere blaadjes weer naar beneden getrokken, aangezien het weefsel blijkbaar niet naar boven, naar het felle licht durfde. Misschien omdat het ook bang was voor die grote, snelle rovers?

Na wat er gebeurd was met veel van mijn broertjes en zusjes was het misschien sowieso geen slecht idee geweest om me ondergronds te verstoppen. Maar wat ik ook probeerde, de groei van mijn stammetje liet zich niet naar beneden buigen. Door de inspanning hield ik mijn adem in, en ik sloot in elk geval de vele mondjes aan de onderkant van mijn bladeren. Waardoor ik extra hard moest ademen met mijn wortels en het enige wat deze actie 'opleverde' was dat de zoete toevoer vanuit mijn eerste blaadjes zwakker werd en uiteindelijk opdroogde.

Honger is niet fijn, maar paniek is nog erger. Snel opende ik de mondjes weer en de zoete stroom kwam weer op gang, zij het niet meer zo sterk als eerst.

Destijds wist ik nog niet dat die eerste dagen de mooiste van de kindertijd zijn, omdat olie en suiker uit de voorraden van het vroegere embryo nog zoveel voedingsstoffen leveren. Maar die voorraad raakte nu uitgeput en in mijn wortels en huid verspreidde zich een schrijnend hongergevoel. Mijn hele lichaam deed pijn en wanhopig probeerde ik de toevoer weer op gang te krijgen. Moest ik mijn bladeren anders afstellen of de mondjes nog een keer sluiten, alleen dan misschien niet allemaal tegelijk?

Het duurde een hele maand voordat een iets oudere leerling in mijn buurt me uitlegde dat het niet aan mij lag. Dat het de moeders waren, die hun kroost door hun dichte bladerdak afschermden van het zonlicht. Moeders? Wat betekende dat en welke bomen om mij heen waren dat dan? En waarom wilden ze me laten verhongeren?

Mijn wortelpunten duizelden van alle vragen. Ik moest proberen zo snel mogelijk dichterbij dat kostbare licht te komen, dat ver daarboven door de in de wind wiegende takken van de grote bomen drong. Als ik daar zou kunnen komen, langs al die moederbomen, dan zou ik net zoveel suiker hebben als ik wilde.

Maar door de honger had ik geen kracht om me uit te strekken en het grootste deel van de dag stond ik maar wat te soezen, totdat de nachtslaap me voor een paar uur verlostte. Mijn broertjes en zusjes leek het al niet veel beter te vergaan – de euforie die ons vlak na onze geboorte had vervuld was vervlogen, en de smaak van familie was door een paar regenbuien weggespoeld in de diepere aardlagen.

HOOFDSTUK 3

DE MACHTIGE MOEDERS

Ik schrok wakker uit mijn slaap en staarde in een pikdonkere nacht. Om mij heen was iedereen nog in rust maar bij mijn wortels bespeurde ik een ongewone beweging. Was de onbekende rover terug en vrat hij de jongen nu ook al ondergronds aan? Panisch opende ik mijn mondjes en stootte een hulpgeur uit. Nog voordat ik naar een antwoord kon snuffelen veranderde de beweging in een aanraking en niet veel later in een verbinding. Het wezen had me nu stevig beet en ik verstijfde. Van schrik merkte ik eerst niet eens het gevoel van verzadiging op, dat zich in mij verspreidde, omdat via de wortelverbinding een suikerstroom op gang kwam.

Heel langzaam verdween de angst en werd ik echt wakker. Nu pas drong een boodschap tot me door, die steeds weer werd herhaald: 'Rustig maar, kleintje.' Inmiddels was de zon opgekomen en ik keek in de richting vanwaar die vreemde wortels mij hadden bereikt. Een paar meter verderop stond een enorme woudreus. Haar bladeren speelden in de wind, zo

hoog daarboven in het zonlicht, dat ik alleen een flikkering zag. Haar grauwe huid was glad, hier en daar bedekt met lichte spikkels en vlak boven de grond fluweelgroen. Alsof ze mijn gedachten kon lezen, gebaarde ze naar me dat ze mijn moeder was.

Een moeder? Dat waren toch de bomen die de kleintjes lieten verhongeren! Blijkbaar kon de oude dame mijn gedachten lezen, want haar volgende boodschap luidde: ‘Niet bang zijn! Ik heb je voortgebracht, ik zal je beschermen en voeden.’ Ik werd zowaar rustiger, ook al wist ik destijds nog niet goed wat ‘voortbrengen’ en ‘moeder’ betekenden – ik was tenslotte helemaal alleen op de wereld gekomen. Maar de constante suikerstroom, in combinatie met een heerlijke smaak, was de beste uitleg. Die eerste zomer had ik nog de illusie dat ik me mijn hele leven zo beschermd zou kunnen voelen.

Maar laat me verder vertellen over het eerste voorjaar. Al aan het begin van het seizoen behoorde het oude loof van mijn moeder me voor een vroegtijdige dood. Een paar dagen na mijn geboorte werd het namelijk behoorlijk koud. De ochtendzon dompelde de open plek naast mij in een zee van fonkelende kristallen – veel dauwdruppels waren compleet bevroren. In de loop van de dag ontdooide het ijs en ik zag dat veel jonge boompjes hun bladeren lieten hangen. Ze waren duidelijk bevroren of in elk geval zwaargewond. Het bevroren water had hun bladeren blijkbaar kapotgebeten en veranderd in een slappe, olijfgroene brij. Maar hier in het bos, midden tussen de oude bomen, was het een stuk warmer. Laag bij de grond omhulde zachte lucht veel baby’s, bovendien beschermde het bladerdak daarboven tegen de koude wind.

In de maanden daarna werd het steeds warmer en droger. Elke dag weer strekte zich een stralend blauwe hemel uit boven het bos, waarvan we tussen de dichte takken van onze moeders door trouwens maar kleine stukjes te zien kregen. Maar omdat er geen wolken waren was het toch lichter en dat betekende tenminste een klein beetje meer suiker in onze blaadjes.

Hoe langer dit weer echter aanhield, hoe droger de aarde werd. Wat heb je aan de heerlijkste zoetigheden als je daarnaast steeds minder te drinken krijgt? Wij jongeren werden langzaam onrustig en we leerden om met onze wortels zelfs de kleinste druppeltjes in de bodem te horen sijpelen. Een zacht, lieflijk geluid, dat de eerlijke vinder beloonde met een verfrissend drankje. Maar deze vondsten werden steeds zeldzamer, omdat onze uiteinden zelfs in de kleinste poriën amper nog wat voelden.

Ook de schimmels, die harige wezens, die nog veel beter waren in het ontdekken van zelfs de geringste vochtigheid, waren nergens meer toe in staat. Ons hele lichaam begon te trekken en het blad aan onze scheuten rolde zich smartelijk op. Sommige van de kleintjes hadden in hun angst te verdrogen zelfs al een paar van hun weinige blaadjes laten vallen, maar zelfs daarvoor had ik niet genoeg energie en zo stond ik zowel overdag als 's nachts nog slechts wat te dutten.

Op een nacht werd ik wakker uit een droomloze slaap en merkte tot mijn verrassing dat de aarde om mij heen vochtig was geworden. Gulzig begon ik te drinken, totdat mijn hele lichaam was volgezogen met water. Voldaan ging mijn blik naar boven en ik zag hoe boven mij de sterren fonkelden. De wereld was weer mooi! Maar wacht even – geen wolken, geen regen, en toch vochtige aarde? Nou ja, wat maakte het uit, ik genoot van het moment en viel toen weer in een weldadige slaap.

De droogte hield aan en wij boomkinderen hadden dus vaak hevige dorst, maar gelukkig herhaalde het wonder van die eerste nacht zich regelmatig. De paniek verdween en maakte plaats voor het ongeduldige wachten op de volgende watertoevoer. Meestal sliep ik door, maar weer een maand later werd ik opnieuw midden in de nacht wakker.

De aarde rondom mijn wortels werd weer vochtig, de sterren fonkelden en genietend zoog ik alles op waar mijn wortels bij konden. Daarbij ontdekte ik bij toeval de bron van het water: het vloede tussen de wortels van mijn moeder door in de poriën van de grond. Blijkbaar pompte zij het in het donker vanuit diepere lagen naar boven. Dat klopte niet, zo weet ik nu; inmiddels heb ik namelijk de ware bron van deze hulp leren kennen, andere groene woudreuzinnen, maar daarover later meer. Vanaf dat moment was elke drinkbeurt verbonden met een gevoel van diepe liefde en dankbaarheid jegens mijn moeder, een gevoel dat zelfs aanhield toen in de herfst de regen weer inzette.

Wij kinderen voelden ons dus prima verzorgd en veilig; in de herfst werden we langzaam moe en hielden we een heerlijke winterslaap, om in het daaropvolgende voorjaar het bos opnieuw zorgeloos te kunnen verkennen.

Heel langzaam ontwaakte ik uit de lange, droomloze slaap. Ik was in het bos, daar stond moeder en om mij heen stonden de andere kinderen. Eindelijk mochten we ons uittrekken, mochten we onze takken naar boven strekken en in de richting van de zon laten groeien – dat dachten we tenminste. Maar de suikerstroom van de moeders was zo zwak dat de eerste euforie van het wakker worden al snel veranderde in een vreselijke honger.

Ook het weinige licht dat op onze blaadjes viel kon amper iets bijdragen aan de bevrediging van dat groeiende verlangen naar suiker.

Wat was dit? Net nog had ik me energiek en geborgen gevoeld en nu was ik weer alleen en liep ik opnieuw het risico te verhongeren. Alhoewel – alleen was ik niet, want ik stond te midden van een gezelschap jammerende jonge boompjes, die deze tweede lente van hun leven allemaal hetzelfde moesten meemaken als ik.

Al kregen we, als onze honger bijzonder nijpend werd, nog steeds een minuscule hoeveelheid suiker van onze moeders, vergezeld van de waarschuwing dat we nog minstens honderd zomers geduld moesten hebben. Honderd zomers! Eén zomer ging al kwellend langzaam voorbij als je constant wachtte op het volgende zonnestraaltje, dat in de loop van de dag voor slechts een paar ogenblikken door het dichte bladerdak van onze wakende moeders drong en over onze blaadjes gleed. Blijkbaar diende dit lange wachten als voorbereiding op een lang leven en zou het voor dikke, gezonde knoken zorgen en een sterke afweer tegen ziektes.

De verschrikkelijke rovers, wier honger verschillende van mijn broertjes en zusjes vlak na onze geboorte een jaar eerder het leven had gekost, leken in elk geval niet meer in ons geïnteresseerd te zijn. Soms kwamen ze zelfs tussen ons in liggen, zodat we ze stiekem wat beter konden bekijken.

Destijds wist ik nog niet dat het om reeën ging. Hoe moet ik ze aan jullie beschrijven? Hun vier poten zitten vast aan een breder, bruin lichaam, met daaraan een lange hals met grote kop. Met een opening in die kop kunnen ze bladeren en knoppen afbijten en opeten. Zelf dragen ze helemaal geen groen, we

kunnen ze dus met recht parasieten noemen. In plaats van met takken en bladeren is hun lichaam begroeid met haren, die trouwens een stuk korter zijn dan die van de harige wezens. Af en toe zakken ze door hun benen en liggen ze even op de grond, voordat ze weer opstaan om er als de wind vandoor te gaan. Soms laten ze daarbij een laag geblaf horen.

De ouderen noemen de reeën ‘de Bruine Dood’ en ze zijn er bang voor, omdat ze zoveel kinderen doden. Op een dag vertelde mijn moeder me dat het enige wapen tegen deze plaag het donker is, dat ze dankzij haar talloze bladeren ook overdag weet te creëren. Waarom het donker dergelijke rovers ervan kan weerhouden om ons te doden, kon ook zij me niet uitleggen, maar later vond ik het antwoord op de open plek naast ons.

Eerst wil ik jullie echter nog vertellen over tante Knoest.